

VZÁJOMNÁ NADVÄZNOŠŤ REHABILITAČNEJ STAROSTLIVOSTI A REHABILITAČNÉHO OŠETROVATEĽSTVA V SPOLUPRÁCI FYZIOTERAPEUTA A SESTRY

Anna Plačková

PhDr. Anna Plačková, PhD.

Inštitút fyzioterapie, balneológie a liečebnej rehabilitácie, UCM v Trnave

Abstrakt:

Pri poskytovaní zdravotnej starostlivosti je potrebné prehlbovať spoluprácu fyzioterapeuta a sestry, kde výsledkom práce sa zvyšuje efekt liečebného procesu. Zvýšeným počtom ochorení narastá aj potreba kvalitnej rehabilitačnej starostlivosti pre zabezpečenie kvality života pacientov, prinavrátenie zdravia a zabezpečenie funkčnej existencie človeka. Ku komplikáciám ohrozujúcim život už dochádza v prvých dňoch hospitalizácie, preto je dôležité zloženie ošetrojúceho personálu. Dôležitá je organizácia práce a spoločné úsilie celého zdravotníckeho tímu, ktorého cieľom je pôsobiť na celého človeka.

Kľúčové slová : fyzioterapeut, sestra, rehabilitácia, ošetrovateľstvo, spolupráca.

Úvod

Na celom svete je známe, že sestra a fyzioterapeut sa bude starať o pacienta, že ľudia hľadajú niekoho, kto ich bude obhajovať, bude prejavovať empatiu a pomáhať pri uspokojovaní potrieb.

Rehabilitačné ošetrovateľstvo predstavuje kategóriu, vyplňujúcu medzeru v hierarchii komplexnej ošetrovateľskej starostlivosti a zvyšuje efekt liečebno-preventívneho procesu. Je jednou z foriem odborného ošetrovateľstva. Ku komplikáciám ohrozujúcim a predlžujúcim liečenie dochádza už v prvých dňoch hospitalizácie pacienta. Jeho úlohou je prevencia sekundárnych zmien, mobilizácia a aktivácia chorých a postihnutých. Splňa funkciu rehabilitačno-liečebného ovplyvnenia systémov poškodených ochorením. Zaraďuje niektoré prvky liečebnej rehabilitácie a ergoterapie do ošetrovateľskej starostlivosti sestier.

Rehabilitácia je zložitým procesom, ktorého cieľom je vrátiť pacientom najväčšiu funkčnosť v oblasti psychickej, fyzickej, spoločenskej a pracovnej, ale tiež ekonomickú nezávislosť a zabezpečenie sociálnej integrácie. Preto sa stáva jednou zo základných liečebných metód každého medicínskeho odboru. Súčasná doba prináša tzv. civilizačné ochorenia, ale súčasne aj nové poznatky v oblasti medicíny, možnosti liečby, prevencie týchto ochorení a skvalitnenie ošetrovateľskej starostlivosti.

Ošetrovateľstvo je dynamickou vednou disciplínou s neustále rozvíjajúcou sa štruktúrou jej odborov. Rehabilitačné ošetrovateľstvo patrí k aplikovaným odborom ošetrovateľstva. Je dôležitým činiteľom, ktorý skvalitňuje ošetrovateľskú starostlivosť o chronicky a dlhodobo chorých pacientov.

Fyzioterapeut u chorého realizuje špeciálne fyzioterapeutické metodiky, sestra dopĺňa rehabilitačný program následnou komplexnou ošetrovateľskou starostlivosťou. Môže rozvíjať tvorivosť, záujmy, pozitívne emócie aj v spolupráci s fyzioterapeutom špecialistom v ergoterapii. Pomáha navrátiť samostatnosť v denných aktivitách. Nevyhnutná je spolupráca v dennom režime, vzájomná informovanosť o stave a pohybových schopnostiach pacienta.

Práca sestry a fyzioterapeuta zastáva v komplexnej starostlivosti významné miesto, a preto prináša pozitíva v prevencii, liečbe a doliečovaní pacientov. Každé akútne a chronické ochorenie má za následok funkčné zmeny v organizme. V rámci rehabilitačných programov sestra vykonáva starostlivosť v spolupráci s fyzioterapeutom, čo sa kladne prejavuje na zlepšení stavu pacienta, regenerácii a skorý návrat do bežného života.

Zdravotná starostlivosť

Zdravotná starostlivosť je súbor pracovných činností, ktoré vykonávajú zdravotnícki pracovníci, vrátane poskytovania liekov, zdravotníckych pomôcok a dietetických potravín.

Zdravotnícki pracovníci môžu vykonávať činnosť v pracovnoprávnom vzťahu alebo v obdobnom pracovnom vzťahu, na základe povolenia na prevádzkovanie zdravotníckeho zariadenia alebo na základe licencie na výkon samostatnej zdravotníckej praxe a na základe živnostenského oprávnenia (zákon NR SR č. 578/2004).

Ošetrovateľská starostlivosť

Ošetrovateľská starostlivosť je starostlivosť, ktorú poskytuje sestra s odbornou spôsobilosťou metódou ošetrovateľského procesu v rámci ošetrovateľskej praxe. Ošetrovateľská prax je praktické uskutočňovanie činnosti sestry pri poskytovaní ošetrovateľskej starostlivosti, pri riadení a poskytovaní ambulantnej starostlivosti a ústavnej zdravotnej starostlivosti. Poskytuje sa v štátnych, neštátnych zdravotníckych a sociálnych zariadeniach, v domácnostiach a komunitách. Chápe sa ako odborná činnosť zameraná na zachovanie, upevňovanie a obnovu zdravia jednotlivcov i skupín. Vykonávajú ju sestry, a to samostatne alebo na základe indikácie lekára samostatne a v spolupráci s lekárom. Ide o základnú ošetrovateľskú starostlivosť, komplexnú ošetrovateľskú starostlivosť a špecializovanú ošetrovateľskú starostlivosť.

V úsilí zracionalizovať a zvýšiť úroveň zdravotnej starostlivosti hľadajú odborníci optimálne metódy ošetrovateľskej starostlivosti. Medzi kritéria výberu metód patrí charakter a rozsah požadovanej starostlivosti, minimálna, čiastočná či úplná starostlivosť o seba alebo intenzívna starostlivosť. Kritériom je aj zloženie ošetrovateľského tímu a organizácia práce.

Rehabilitačná starostlivosť

Rehabilitačná starostlivosť - rehabilitácia - je historicky používaný pojem širokého významu. Je to koordinované a plynulé úsilie spoločnosti s cieľom sociálnej integrácie jedinca. V súčasnosti sa používa ako pojem ucelená rehabilitačná starostlivosť, ktorá je definovaná ako cielený proces minimalizovať čo najviac priame a nepriame následky trvalého alebo dlhodobého zdravotného postihnutia. Liečebná rehabilitácia sa zaoberá liečbou chorých v plnom rozsahu. Nadväzuje na pracovnú, sociálnu, pedagogickú rehabilitáciu s cieľom zaradenia postihnutého do aktívneho spoločenského života. Je neoddeliteľnou súčasťou zdravotnej starostlivosti a zahŕňa súbor rehabilitačných, diagnostických a terapeutických prostriedkov k dosiahnutiu maximálnej funkčnej zdatnosti. Poskytuje sa pri hospitalizácii na lôžkových oddeleniach, v ambulantnej starostlivosti, v liečebných ústavoch i v kúpeľnej starostlivosti.

Proces liečebnej rehabilitačnej starostlivosti je časovo obmedzený. Jeho ukončenie vychádza zo záverov priebežného a záverečného testovania a určenie dynamiky funkčného potenciálu jedinca. Základným predpokladom pre úspešnosť je aktívna spolupráca pacienta. V prípadoch

keď nie je známa etiológia ochorenia alebo je obmedzená kauzálna liečba, prostriedky rehabilitácie slúžia k udržaniu funkčnej schopnosti a spomaleniu progresie ochorenia. (Kolář, 2009)

K cieľom a výstupom rehabilitácie patrí zmiernenie a odstránenie funkčných obmedzení, zlepšenie nezávislosti, zníženie a skrátenie potreby ústavnej starostlivosti. Podpora maximálneho uzdravenia pacienta, predchádzanie komplikáciám, zlepšenie sociálnej integrácie a zlepšenie kvality života. V ústavných zdravotníckych zariadeniach sa poskytuje rehabilitačná starostlivosť – rehabilitácia.

Rehabilitačná starostlivosť je komplexnejší proces, ide o dlhodobú starostlivosť, ktorá slúži na sledovanie fyziologických a psychosociálnych funkcií u pacienta s dlhodobým ochorením. Cieľom je zabezpečiť určitú kvalitu života. Poskytuje sa na lôžkovom fyziatricko - rehabilitačnom oddelení, na ambulanciách, v rehabilitačných ústavoch a odborných liečebných ústavoch.

V ústavných zdravotníckych zariadeniach je vypracovaná náplň odboru v oblastiach:

- ☐ preventívna oblasť: uplatňovanie preventívnych opatrení na odvrátenie funkčných, štrukturálnych porúch, handicapu,
- ☐ diagnostická oblasť: komplexné hodnotenie klinického stavu pacienta na základe objektívneho vyšetrenia prostriedkami rehabilitačnej propedeutiky a pomocných paraklinických vyšetrení,
- ☐ liečebná oblasť: zostavovanie rehabilitačného plánu, programu a liečba prostriedkami odboru. (Takáč, 2004)

Termín rehabilitácia je všeobecne používaným pojmom v medzinárodnej terminológii. Základ slova je prevzatý z latinského *habilitas* vo význame zručnosť, schopnosť, funkčnosť a predpona „re“ vyjadruje návrat niečoho, v našom prípade poškodenej funkcie. Rehabilitácia je komplexný proces, ktorý zlepšuje priebeh ochorenia pacienta, znižuje deficit a urýchľuje zaradenie pacienta do rodinného a pracovného prostredia. Komplexnosť procesu je daná tým, že chápe človeka ako celok, ktorý má ťažkosti telesné i duševné, tie najmä v závažnejších prípadoch s poškodením pracovného potenciálu a handicapom, majú pracovno-sociálne dopady a niekedy ich treba riešiť i výchovnými postupmi.“ (Gúth, 2008, s.7)

Svetová organizácia zdravia (WHO) v roku 1961 zadefinovala rehabilitáciu ako kombinované a koordinované použitie liečebných, sociálnych, výchovných a pracovných prostriedkov pre výcvik alebo precvičenie jednotlivca k najvyššej možnej funkčnej schopnosti. V roku 1981 ju rozšírila: „Rehabilitácia obsahuje všetky prostriedky smerujúce k zmenšeniu tlaku, ktorý

spôsobuje disabilita a následný hendikep usilujúc sa o spoločenské začlenenie postihnutého.“ (Trojan, 2005)

Cieľom rehabilitácie je uzdravenie úplné alebo čiastočné a dosiahnutie maximálnej sebestačnosti. V nadväznosti na ďalšie zložky komplexnej rehabilitácie umožniť ďalší rozvoj osobnosti a dosiahnuť čo najvyššiu kvalitu života. (Klusoňová, Pitnerová, 2005)

Všeobecným cieľom liečebnej rehabilitácie na fyziatricko-rehabilitačnom oddelení je optimálne a čo najrýchlejšie prinavrátenie fyziologických funkcií a nácvik kompenzačných a substitučných mechanizmov. Prevencia sekundárnych zmien a získanie maximálnej možnosti nezávislosti a sebestačnosti. (Kociová, Peregrinová, 2003) Liečebná rehabilitácia je zameraná na ovplyvnenie funkčného deficitu a využíva fyzioterapeutické postupy, ktoré vychádzajú zo základov neurofyziologických princípov. (Kolář, 2009)

Rehabilitačná starostlivosť sa poskytuje na sledovanie fyziologických a psychosociálnych funkcií u pacienta s dlhodobým a chronickým ochorením. Súčasťou rehabilitačnej starostlivosti je rehabilitačná liečba.

Rehabilitačný program na lôžku je rozdielny s programom v ambulantnej zložke. Spoločným cieľom je obnova funkcií postihnutého systému a prevencia invalidity. Dôležitú úlohu pri poskytovaní rehabilitačnej starostlivosti zastáva sestra. Na lôžkových oddeleniach vykonáva ošetrovateľskú starostlivosť a podieľa sa aj na rehabilitačnom procese. Pri poskytovaní starostlivosti o pacienta je dôležitá spolupráca fyzioterapeuta a sestry. Cieľom spolupráce na lôžkovom oddelení je, aby sestra zabezpečovala rehabilitačné ošetrovateľstvo v rámci komplexnej ošetrovateľskej starostlivosti.

Rehabilitačný cieľ a postupy sú vypracované vždy individuálne a musia vychádzať z diagnózy a prognózy.

Fyzioterapeut a sestra vykonávajú činnosti v rámci svojich kompetencií:

1. polohovanie,
2. aktívne cvičenie,
3. pasívne cvičenie,
4. dychovú gymnastiku,
5. vertikalizáciu a lokomóciu,
6. obnovenie poškodených funkcií,
7. sebaobslužné aktivity,
8. edukáciu pacienta a rodiny.

Rehabilitačná liečba je aplikácia rehabilitačných prostriedkov vo forme rehabilitačného programu s cieľom upraviť funkčný stav postihnutého pacienta. Je súčasťou liečebného

procesu a vedie k úprave zdravotného stavu. Rehabilitačnú starostlivosť poskytujú fyzioterapeuti a sestry poskytujú v spolupráci rehabilitačné ošetrovatel'stvo.

Na lôžkovom oddelení sa poskytuje pacientom komplexná rehabilitačná starostlivosť. Ide o rehabilitáciu chorých, u ktorých sa poskytujú rehabilitačné postupy počas celého liečebného procesu. Väčšina ochorení si vyžaduje sústavnú a cieľenú rehabilitačnú starostlivosť, ktorá je zahrnutá v krátkodobom rehabilitačnom programe (zvyčajne do 3 mesiacov). Pokiaľ má choroba, postihnutie, oslabenie, či porucha dlhodobý charakter a zanecháva následky, je potrebný dlhodobý rehabilitačný plán. Poskytujú ho fyzioterapeuti terapeutickými prostriedkami. Hlavný terapeutický prostriedok je liečebná telesná výchova. Ide o cieľené využívanie pohybu pod odborným dohľadom fyzioterapeutov, ktorí vykonávajú pasívnu liečbu, asistované cvičenia, individuálnu a skupinovú liečebnú telesnú výchovu. (Takáč, 2004)

Ambulantná rehabilitačná starostlivosť sa poskytuje na ambulanciách rehabilitačnými lekármi. Lekári vyšetrujú pacientov a ordinujú terapeutické postupy pri jednotlivých diagnózach. Jednotlivé odbory liečebnej rehabilitácie poskytujú pacientom ambulantnú rehabilitáciu, ktorú vykonávajú fyzioterapeuti.

„Sociálna rehabilitácia je proces, v ktorom pacient s dlhodobým alebo trvalým zdravotným postihnutím absolvuje nácvik potrebných zručností smerujúcich k dosiahnutiu samostatnosti a sebestačnosti v maximálnej miere. Cieľom je dosiahnuť najvyššiu úroveň sociálneho zaradenia do spoločnosti.“ (Kolář, 2009, s. 5)

Do systému rehabilitačnej starostlivosti sú zahrnuté dve základné oblasti terapeutických postupov, a to fyzioterapia a ergoterapia.

Fyzioterapia je medicínsky nelekársky odbor zaoberajúci sa liečbou smerujúcou k udržaniu, podpore, obnove maximálnej funkčnej zdatnosti alebo spomaleniu progresie u osoby s vrodenou chybou, chorobou alebo úrazom s cieľom prinavrátiť stratené schopnosti alebo funkcie ľudského organizmu ako celku. Fyzioterapia sa zaoberá možnosťami liečebného využitia fyzikálnych podnetov v prevencii, diagnostike, a liečbe v zdravotníckych zariadeniach. Zahŕňa pohybovú terapiu, obsahom je liečebná telesná výchova, špeciálne metodiky na podklade senzomotorickej stimulácie. Súčasťou fyzioterapie je mechanoterapia, elektroterapia, fototerapia, hydroterapia, balneoterapia a klimatoterapia (Hupka a kol., 1993). Aplikáciu fyzikálnych podnetov ordinuje lekár vo forme tepla, chladných obkladov, vodoliečby, masáže, aplikácie peloidov, elektrickej energie, žiarenia a iné.

Ergoterapia je liečba motoricko-intelektuálnych funkcií a sociálnych schopností s cieľom dosiahnutia samostatnosti v osobnom, sociálnom a pracovnom živote. Jej hlavným cieľom je

cielený tréning vnímania a senzitivity. Ergoterapia zahŕňa testovanie a hodnotenie mentálnych a fyzických schopností pacienta vrátane hodnotenia sebestačnosti. „Pomocou ergoterapeutickej intervencie je možné dosiahnuť zlepšenie funkčného stavu pacienta, zabrániť progresii a vzniku sekundárnych zmien.“ (Lipertová, Grunerová, 2005, s. 10). Ergoterapia má povzbudzujúci účinok na udržanie alebo znovunadobudnutie stratených síl a sebadôvery. Pracovná činnosť odpútava chorého od ťažkostí, zbavuje ich pesimistických myšlienok a je prevenciou depresie, ktorú pacienti pociťujú veľmi často.

Pilotný výskum

Pilotný výskum sme realizovali v Bratislave v zdravotníckych zariadeniach: UNB Ružinov a ŠNOP Záhradnícka – FBĽR. Výskumnú vzorku tvorili sestry a fyzioterapeuti pracujúce v týchto nemocniciach. Na pilotnom výskume sa zúčastnilo celkovo 40 respondentov.

V dotazníku, sme zisťovali koľko času a akými činnosťami vykonávajú s pacientmi rehabilitačnú činnosť, ako pri tom spolupracujú s fyzioterapeutmi.

Spolupráca sestry a fyzioterapeuta je podľa Vás na akej úrovni?

Spolupráca sestry a fyzioterapeuta

Odpoveď **n** % je na veľmi dobrej úrovni **10, 25,0%** je na slabej úrovni **18, 45,0%** je na veľmi slabej úrovni **8, 20,0%** sestra a fyzioterapeut nespodpracujú **4, 10,0%**. **N 40 100,0%**.

Spolupráca sestry a fyzioterapeuta

Spolupráca sestry a fyzioterapeuta podľa pilotného výskumu nie je na požadovanej úrovni. Skoro polovica z opýtaných, t.j. 18 sester (45%), uviedlo, že spolupráca je na slabšej úrovni. Odpoveď spolupráce na veľmi slabšej úrovni uviedlo 8 respondentiek (20%). Podľa 4 respondentiek (10%) sestra a fyzioterapeut nespolupracujú. 10 z opýtaných (25%) uviedlo dobrú úroveň spolupráce. Práca multidisciplinárneho tímu vychádza z celostného vnímania človeka zohľadňujúc jeho potreby bio-psycho-socio-spirituálne. Dôležitý je pre pacienta empatický prístup, profesionálna komunikácia, duchovná podpora fyzioterapeuta a sestry.

Literatúra

1. GÚTH.A. 2008. *Rehabilitácia pre ošetrovateľstvo*. Bratislava : vydavateľstvo LIEČREHGÚTH s.r.o. 2008. 98 s. ISBN 80-88932-23-8. EAN 9788088932239.
2. HUPKA.J. – KOLESÁR,J. – ŽALOUDEK,K. *Fyzikálna terapia*. Martin : Osveta, 1993. 549 s. ISBN 60-217-0568-X.
3. KLUSONOVÁ,E. -PITNEROVÁ,J. 2005. *Rehabilitační ošetřování pacientů s těžkými poruchami hybnosti*. Brno : IDV PZ, 2005. 107 s. ISBN 80-7013-319-8.
4. LIPERTOVÁ – GRUNEROVÁ.M 2005. *Neurorehabilitace*. Praha : Galen, 2005. 350 s. ISBN 80-7262-317-6.
5. TAKÁČ.P. 2004. *Klinická propedeutika v rehabilitácii*. Trnavská univerzita . Fakulta zdravotníctva a sociálnej práce. Katedra ošetrovateľstva a rehabilitácie. 219 s.
6. TROJAN.S. et.al. 2005. *Fyziologie a léčebná rehabilitace motoriky člověka*. Praha : Grada. 2005. ISBN 80-247-1296-2.
7. Zákon NR SR č. 578/2004.

Kontaktné údaje

PhDr. Anna Plačková, PhD.

Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave,

Inštitút fyzioterapie, balneológie a liečebnej rehabilitácie

Rázusova 14

921 01 Piešťany

Recenzované / Reviewed: 29.02.2016

Prijaté do tlače / Accepted for publication: 29.04.2016

